

DOPADY NEZAMESTNANOSTI NA ROZVOJ REGIONŮ UKRAJINY

Impacts of unemployment on the development of regions of Ukraine

MICHAL CIFRANIČ

MAROŠ VALACH

Katedra verejnej správy | Department of Public Administration
Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja | Faculty of European Studies and Regional Develop.
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre | Slovak University of Agriculture in Nitra
✉ Tr. Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovak Republic
E-mail: michal.cifranic@uniag.sk, maros.valach@uniag.sk

Anotácia

Nezamestnanosť na makroekonomickej úrovni je veličina, ktorá patrí k dôležitým ukazovateľom ekonomickej vyspelosti štátu. Nezamestnanosť ako jav popisuje plytvanie disponibilným ľudským kapitálom a je brzdou regionálneho rozvoja. V dlhodobej perspektíve môže zmeniť výrobnú štruktúru regiónu a stať obmedzujúcim faktorom jeho rozvoja. Príspevok je venovaný nezamestnanosti na Ukrajine a jej vplyvu na regionálny rozvoj, ktorý sa prejavuje vo forme vývoja dynamiky regionálnej nezamestnanosti. Primárne výsledky boli získané predovšetkým aplikáciou potrebných metód konvergencie regiónov a shift-share analýzy. Cieľom výskumu bolo identifikovať trendy vo vývoji nezamestnanosti v rokoch 2010-2019, poukázať na regionálne disparity v dynamike vývoja zamestnanosti a porovnať zmenu nezamestnanosti v 3 regiónoch, vybraných na základe ich geografickej polohy. Na Ukrajine vo väčšej časti regiónov má dynamika vývoja zamestnanosti kladné hodnoty, objavil sa ale aj trend intenzívnejšieho prehĺbovania disparít medzi zaostávajúcimi regiónmi. Spolupráca súkromného a verejného sektora na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni sa javí ako najväčší pozitívny efekt na minimalizáciu nezamestnanosti. To podčiarkuje zmysluplnosť skúmania nezamestnanosti na regionálnej úrovni a uplatňovanie regionálnych politik na zmiernenie daného javu.

Kľúčové slová

nezamestnanosť, regionálne disparity, regionálny rozvoj, ľudský kapitál

Annotation

Unemployment at the macroeconomic level is a variable that is one of the important indicators of the state's economic maturity. Unemployment as a phenomenon describes the waste of available human capital and brakes the regional development. In the long term, it can change the production structure of the region and become a limiting factor for its development. The paper is dedicated to unemployment in Ukraine and its impact on regional development, which reflect itself in the form of the development of regional unemployment dynamics. Primary results were obtained mainly by applying the necessary methods of regional convergence and shift-share analysis. The aim of the research was to identify trends in the development of unemployment in 2010-2019, to point out regional disparities in the dynamics of employment development and to compare the change in unemployment in 3 regions, selected by their geographical location. In Ukraine, in most of the regions, the dynamics of employment development has positive values, but there has also been a trend of more intensive deepening of disparities between lagging regions. Private-public cooperation at national, regional and local levels appears to have the greatest positive effect on minimizing unemployment. This underlines meaningfulness examination unemployment at regional level and the implementation of regional policies to mitigate the phenomenon.

Key words

unemployment, regional disparities, regional development, human capital

JEL classification: J60, R11

1. Úvod

Nezamestnanost' závazne ovplyvňuje výkonnosť ekonomiky, lebo je spojená s prácou ako výrobným faktorom. Lukáčik (2013) charakterizuje trh práce ako trh výrobných faktorov, kde pôsobia mechanizmy dopytu a ponuky pracovných síl a vystupujú tu také subjekty ako domácnosti a firmy. Grišňova (2011) dopĺňa danú definíciu o mechanizmy a inštitúty zosúladienia záujmov zamestnancov a zamestnávateľov. Pernica a Šefčík (2012) definujú prácu ako cieľavedomú ľudskú činnosť, ktorou človek mení hodnoty tak, aby uspokojovali jeho potreby. Ďalej dodáva, že nezamestnanosť je socio-ekonomická situácia, kedy časť ekonomicky aktívneho praceschopného obyvateľstva je neschopná si nájsť zamestnanie, čo je spôsobené prevažovaním ponúkaného množstva práce nad dopytovaným. Síce nezamestnanosť je všeobecne vnímaná ako negatívny jav, Polujatkova (2016) uvádza aj pozitívne dopady nezamestnanosti, ako sú stimulovanie produktivity práce a rast významu pracovného miesta ako spoločenskej hodnoty.

Kvantifikácia nezamestnanosti je zložitý proces. Aj pri exaktnom výpočte disponibilných údajov existuje množstvo faktorov, ktoré sa nedajú zahrnúť do štatistických údajov. Lukianenko a Oliskevich (2017) zdôrazňujú existujúce rozdiely medzi registrovanou mierou nezamestnanosti a mierou nezamestnanosti ako takej, kvôli ich vplyvu na chod a hodnotenie politiky zamestnanosti. Je zrejmé, že je zložitá presne kvantifikovať skupinu ekonomicky aktívneho obyvateľstva, na ktorej je založený výpočet miery nezamestnanosti. S javom nezamestnanosti sa stretávame v každej aj najvyspelejšej ekonomike, aj v období jej expanzie. Takáto nezamestnanosť sa nazýva prirodzená miera nezamestnanosti. Podľa Kačana (2006) sa nezamestnanosť rozdeľuje na 2 základné typy – relatívnu a absolútnu. Absolútna nezamestnanosť je chápaná ako nezamestnanosť podľa príčin jej vzniku a je prevažne charakteristická z hľadiska štruktúry pracovných trhov. Viacerí autori sa z danou definíciou zhodujú. Grišňova (2011), Jurečka (2017) Rievajová et al. (2016) a Čaplanová (2014), Do absolútnej nezamestnanosti patria frikčná, štrukturálna a cyklická nezamestnanosť. Do relatívnej nezamestnanosti Kačan (2006) zahŕňa ostatné druhy nezamestnanosti, ktorými sú dobrovoľná, nedobrovoľná, konverzívna, technologická, sezónna, inštitucionálna a dlhodobá nezamestnanosť. Iní autori navrhujú podrobnejšie členenie relatívnej nezamestnanosti podľa špecifických hľadísk. Rievajová et al. (2016) obohacuje tieto druhy nezamestnanosti o napravú nezamestnanosť, ktorá vzniká, keď oficiálne nezamestnaný pracuje nelegálne. Pre znázornenie prepojenosti jednotlivých foriem absolútnej nezamestnanosti (frikčnej, štrukturálnej a cyklickej) sa využíva Beveridgeova krivka, ktorá vyjadruje vzťah medzi mierou nezamestnanosti a mierou voľných miest. Podľa Jurečky (2017) pomocou bodu na Beveridgeovej krivke sa dá popísať stav ekonomiky v jednotlivých fázach hospodárskeho cyklu.

Politika zamestnanosti sa rozdeľuje podľa úrovni na štátnu, regionálnu a miestnu. Chorna (2012) hovorí o nutnosti prepojenia týchto jednotlivých úrovní pre dosahovanie maximálnej efektívnosti. Štátna - makroúroveň sa realizuje na základe uplatňovania metód prognózovania a analýzy celoštátneho programu zamestnanosti. Regionálna úroveň pôsobí na princípe pozorovania zamestnanosti v regióne. Mikroúroveň vytvára predpoklady pre lokálnu realizáciu celoštátnych programov zamestnanosti. Takýto systémový prístup zabezpečuje maximálnu efektívnosť v dosahovaní cieľov stanovených štátnym programom a jeho maximálnu zosúladenosť s cieľmi subjektov regionálnej a miestnej. Veľa autorov zužuje chápanie regionálneho rozvoja a stotožňujú ho s ekonomickým rozvojom územia. V širšom zmysle Stejskal a Kovarník (2009) charakterizujú regionálny rozvoj účelovou, strategicky zameranou a koordinovanou snahou miestnych aktérov, orientovanú na zlepšenie miestnej, sociálnej, ekonomickej a environmentálnej úrovne a celkovej kvality života obyvateľov. Pavlík (2016) hovorí o regionálnom rozvoji z praktického hľadiska, a definuje ho ako lepšie využívanie a zvyšovanie potenciálu daného systematicky vymedzeného priestoru, ktoré vzniká v dôsledku priestorovej optimalizácie socio-ekonomických aktivít a využívania prírodných zdrojov. Veľmi často používaným ukazovateľom, ktorý dokáže poskytnúť obraz o stave regionálnych disparít je i hodnota regionálnej nezamestnanosti, tvrdí Levický et al. (2019). Kvalita života človeka priamo závisí od úrovne rozvinutosti miesta, kde býva. Každý jednotlivec svojou pôsobnosťou vytvára predpoklady nie len pre osobný rast, ale aj pre rast regiónu. Tieto predpoklady súhrnne nazývame ako ľudský potenciál alebo ľudský kapitál. Tiruneh (2011) poukazuje na to, že rozvoj ľudského kapitálu vytvára podmienky pre udržateľný rozvoj a ekonomický rast regiónu. V súčasnosti problém rozvoja ľudského potenciálu, podľa Dudáša et al. (2017), spočíva v nesúlade existujúcich a trhom požadovanými kvalitatívnymi vlastnosťami pracovníkov a v nerovnomernosti vývoja kvalitatívnych charakteristík pracovnej sily. Nedostatočne investovanie regiónov do ľudského potenciálu, podľa Čapkovej (2011), je základnou príčinou existencie regionálnych rozdielov. Aj napriek pozitívnym hospodárskym výsledkom v posledných rokoch dochádza k prehlbovaniu regionálnych rozdielov, ktorými sú ovplyvnené najmä hospodársky slabšie regióny. Zvýrazňujúce sa medziregionálne rozdiely pritom negatívne pôsobia nielen z hľadiska ekonomického, ale vplývajú aj na kvalitu života jednotlivcov žijúcich v danom území. Snaha o vytvorenie nových pracovných príležitostí, ako aj snaha o zmenšenie ťarchy nezamestnanosti je vážnym ekonomickým, ale aj sociálnym a politickým problémom (Hornýák, Gregánová a Pietriková, 2017).

2. Cieľ a metodika

Nezamestnanosť je závažný problém, ktorého skúmanie je nespochybniteľne dôležitou aktivitou pre zabezpečenie efektívneho fungovania ekonomiky krajín. Nezamestnanosť nie je možné úplne eliminovať, neznamená to ale, že sa s ňou štát a jeho zložky nemusia zaoberať. Bez riešenia nezamestnanosti štát jednak nevyužije naplno svoj potenciál, ale súčasne môže prehĺbiť krízovosť situácie, v ktorej sa nachádza. Hlavným cieľom výskumu bolo zistenie stavu nezamestnanosti na Ukrajine v rokoch 2010-2019 a identifikácia jej dopadov na regionálny rozvoj. Konkrétne šlo o skúmanie dynamiky a jednotlivých aspektov nezamestnanosti na národnej a regionálnej úrovni a objasňovanie jej vplyvov na regionálny rozvoj, najmä vo forme zmeny regionálnej zamestnanosti. Na dosiahnutie hlavného cieľa boli stanovené parciálne ciele, ktoré sa sústredili na vymedzenie trendov ukrajinskej nezamestnanosti na národnej úrovni počas sledovaného obdobia, vymedzenie regionálnych disparít vo vzťahu k vývoju nezamestnanosti, analýzu a následné porovnávanie dynamiky zamestnanosti v rokoch 2016-2017 (posledné obdobie zvýšenia nezamestnanosti vo vybraných regiónoch) na základe ich vzájomného rozmiestnenia. Pomocou naplnenia stanovených cieľov bolo jednoduchšie naformulovať cesty riešenia stanovenej problematiky a určiť vektor rozvoja krajiny.

Základný výskum bol realizovaný prostredníctvom metódy analýzy a následného interpretovania údajov z webovej stránky národnej štatistickej služby Ukrajiny. V príspevku boli použité údaje z rokov 2010-2019 a to na národnej a regionálnej úrovni. Ďalšou použitou metódou bola metóda porovnávania, prostredníctvom ktorej sme poukázali na regionálne disparity a mieru konvergenzie/divergencie v oblasti nezamestnanosti počas sledovaného obdobia. Pre znázornenie vplyvu nezamestnanosti na regionálne disparity v období 2010-2019 sme vyjadrili mieru divergencie regiónov prostredníctvom bodového grafu, kde na osi X je odchýlka od priemeru vyjadrenia absolútnej nezamestnanosti na začiatku sledovaného obdobia, ktorá poukazuje na východiskový stav regiónu. Na osi Y sme uviedli priemerný koeficient vývoja nezamestnanosti v rokoch 2010-2019, ktorý sme vypočítali ako geometrický priemer medziročného rastu nezamestnanosti. Následné sme dostali graf, ktorý je rozdelený na 4 kvadranty. Regióny v hornom kvadrante vpravo vykazujú nadpriemernú nezamestnanosť na začiatku sledovaného obdobia a zároveň majú najrýchlejší koeficient medziročného nárastu nezamestnanosti. Pod nimi, v dolnom pravom kvadrante, sú regióny s nadpriemernou hodnotou nezamestnanosti v roku 2010 a podpriemernou rýchlosťou jej rastu. Regióny v dolnom ľavom kvadrante majú podpriemerný východiskový stav a podpriemernú dynamiku medziročného rastu nezamestnanosti, čiže táto skupina regiónov je najviac prosperujúca. V hornom ľavom kvadrante sú regióny s podpriemernou nezamestnanosťou na začiatku sledovaného obdobia, ale ktoré v rokoch 2010-2019 prejavili nadpriemerný koeficient jej rastu. Ďalšou použitou metodikou bola shift-share analýza, na základe ktorej sme porovnali výkonnosť 3 regiónov v období za 2016-2017 s tým, že 1 oblasť je centrálnou (Kyjevská), druhá s ňou hraničí (Vinnytská) a tretia (Odeská) je od nej vzdialená. Taktiež sme mohli vytýčiť mieru dôležitosti určitého odvetvia v národnej štruktúre hospodárstva. V shift-share analýze sme použili zverejnené údaje o regionálnej zamestnanosti z webovej stránky štatistickej služby Ukrajiny. Skúmali sme 3 ukazovatele: efekt národnej zmeny, efekt odvetvového mixu a efekt regionálnej zmeny.

Efekt národnej zmeny slúži na vyjadrenie vplyvu zmien zamestnanosti na celoštátnej úrovni na regionálnu zamestnanosť.

$$NS_i = e_{i,t-1} \left(\frac{E_t}{E_{t-1}} - 1 \right)$$

Efekt odvetvového mixu poukazuje na to, ako sa vyvíjala regionálna zamestnanosť v odvetví v dôsledku zmeny zamestnanosti v danom odvetví na národnej úrovni.

$$IM_i = e_{i,t-1} \left(\frac{E_{i,t}}{E_{i,t-1}} - \frac{E_t}{E_{t-1}} \right)$$

Efekt regionálnej zmeny vyjadruje zmenu v regionálnej zamestnanosti v odvetví, ktorá bola spôsobená jeho konkurenčnými výhodami, resp. nevýhodami v porovnaní so zamestnanosťou v tom istom odvetví ekonomiky na národnej úrovni.

$$RS_i = e_{i,t-1} \left(\frac{e_{i,t}}{e_{i,t-1}} - \frac{E_{i,t}}{E_{i,t-1}} \right)$$

(E – celková národná zamestnanosť, E_i – národná zamestnanosť v odvetví i, e_i – regionálna zamestnanosť v odvetví i, t – rok)

3. Výsledky

3.1 Základná charakteristika ekonomiky Ukrajiny a vplyv na nezamestnanosť

Na nezamestnanosť má výrazný vplyv štruktúra národného hospodárstva. Najvýznamnejším sektorom v ukrajinskom hospodárstve je primárny sektor. Ukrajina je známa kvôli pestovaniu obilia, najmä pšenice a kukurice, ale tiež je rozvinuté pestovanie kultúr, ktoré výraznejšie vysiľujú pôdu, ako repka olejnatá a slnečnica. Ukrajina patrí ku krajinám s vysokým priemyselným potenciálom, ktorý je zastúpený vo viac ako 300 priemyselných oblastiach, ktorých vedúcimi je strojársky priemysel a hutníctvo. Ukrajina má rozvinutú sféru cestovného ruchu, v južnej časti krajiny majú prístup k moru, v západnej časti sú hory, liečivé pramene a s tým spojená turistika, moderný zelený turizmus a hotelierstvo. Na severe sa nachádza hlavné mesto, ktoré je duchovno-kultúrnym strediskom. Energetický komplex je len čiastočne zabezpečený. V ukrajinskom vývoze dominujú poľnohospodárske produkty, stroje, hutnícke produkty, minerálne palivo a drevovina. Medzi najvýznamnejšími vyvázanými službami je export dopravných služieb. Zo základnej analýzy vyplýva, že Ukrajina je zameraná na odvetvia, ktoré sú sezónne závislé (poľnohospodárstvo a turizmus) a taktiež sa špecializuje na prírodné neobnoviteľné komodity (minerálne palivo), ktorých vyčerpanie v dlhodobej perspektíve môže negatívne ovplyvniť národnú ekonomiku. Vznik nezamestnanosti v ukrajinskej ekonomike je relatívne novým javom kvôli tomu, že do začiatku deväťdesiatych rokov vo všetkých post-socialistických štátoch nezamestnanosť nebola legislatívne vymedzená. Až v roku 1991 v súvislosti s prijatím zákona o zamestnanosti obyvateľstva sa nezamestnanosť oficiálne stala zakotvenou v Ústave Ukrajiny. Medzi najvýznamnejšími ukazovateľmi úspešnosti regiónov v boji s nezamestnanosťou je podiel citlivých skupín obyvateľstva na nezamestnanosť. Jednou z citlivých skupín je skupina vysokokvalifikovaných žien v pred dôchodkovom veku. Keď je táto skupina dominujúca v regióne, hovoríme o nízkej úrovni nezamestnanosti alebo o jej začiatočnom štádiu. Naopak, keď sa v regióne vyskytujú vysoké počty nezamestnanej mládeže, mužov a nízko kvalifikovaných pracovníkov, problém nezamestnanosti je akútnejší. Akútna regionálna nezamestnanosť sa na Ukrajine prejavuje vo vzťahu k dvom činiteľom, a to demografii, kde regióny s vysokým prirodzeným nárastom obyvateľstva majú nesúlad medzi počtom mládeže nastupujúcej na trh práce a počtom voľných pracovných miest a štruktúre regiónu, kde zahŕňame krízové regióny, ktoré sa špecializujú na upadajúce oblasti hospodárstva, kde sa v súvislosti s krízou znižuje ponuka práce a následne aj zamestnanosť.

Pre lepšie pochopenie skutočného stavu na ukrajinskom trhu práce je dobré analyzovať štatistické údaje zverejnené Štátnou štatistickou službou Ukrajiny. Tabuľka 1. vyjadruje vplyv politickej situácie na Ukrajine na vývoj nezamestnanosti. V prvých rokoch vidíme nárast ekonomicky aktívneho obyvateľstva a súčasný pokles miery nezamestnanosti, ale v ďalšom období (2014) sa situácia zmenila poklesom počtu EAO o 2,6% a nárastom nezamestnanosti o 2%. Do konca sledovaného obdobia miera nezamestnanosti fluktuuje, čo môže byť spôsobené nestabilnou ekonomickou situáciou v krajine. Najvyššia miera nezamestnanosti sa objavila pri konci sledovaného obdobia v roku 2017 a zároveň v tom istom roku evidujeme najnižší počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Pokračovanie takýchto trendov v budúcnosti ohrozuje vývoj ukrajinskej ekonomiky.

Tab. 1: Percentuálne vyjadrenie EAO a nezamestnanosti na Ukrajine

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
EAO	63,6	64,2	64,5	64,9	62,4	62,4	62,2	62	62,6	63,4
Nezamestnanosť	8,2	8	7,6	7,3	9,3	9,1	9,3	9,5	8,8	8,2

Zdroj: Národná služba štatistiky Ukrajiny (2020), vlastné spracovanie

Detailnejšia analýza charakteru nezamestnanosti na Ukrajine je uvedená v tabuľke 2, kde je znázornené percentuálne vyjadrenie počtu nezamestnaných podľa príčin. Dve najpočetnejšie skupiny nezamestnaných tvoria dobrovoľne nezamestnaní a nezamestnaní z ekonomických príčin. Trendy kvalitatívneho vývoja prvej skupiny je možné spojiť s predošlými údajmi, kde nárast dobrovoľne nezamestnaných charakterizuje pokles EAO. Počas sledovaného obdobia klesla početnosť nezamestnaných z ekonomických príčin a taktiež klesla početnosť skupiny nezamestnaných po ukončení vysokej školy. Takýto jav signalizuje zlepšenie schopnosti štátu racionálne odhadovať potrebný počet financovaných miest na vysokej škole podľa odborov. Štvrtou najväčšou skupinou sú sezónne nezamestnaní, ktorých počet za sledované obdobie narástol o vyše 3%.

Tabuľka 3 poukazuje na vývoj nezamestnanosti podľa dĺžky trvania. Nezamestnanosť do 1 mesiaca počas sledovaného obdobia narástla o vyše 7%, čo nie je ohrozujúcim faktorom pre ekonomiku, ale poukazuje na zvýšenie fluktuácie pracovnej sily. Najväčšia miera krátkodobo nezamestnaných v sledovanom období bola zaevidovaná počas krízy v roku 2014. Najpočetnejšiu kategóriu na konci sledovaného obdobia tvoria dlhodobo nezamestnaní, jej maximálna hodnota vo výške 26,7% je v roku 2017. Vidíme, že počas relatívne stabilnej ekonomickej a politickej situácie najpočetnejšou skupinou sú dlhodobo nezamestnaní, ale počas krízy sa zvyšovala

aj početnosť krátkodobo nezamestnaných. Taktiež fluktuuje priemer dĺžky hľadania práce. Na začiatku a na konci sledovaného obdobia vykazuje maximálnu hodnotu, čo poukazuje na to, že počas relatívnej stability sa znižuje početnosť skupiny krátkodobo nezamestnaných a rastie skupina dlhodobo nezamestnaných, čo vedie k predĺženiu priemernej dĺžky hľadania práce.

Tab. 2: Percentuálne vyjadrenie počtu nezamestnaných podľa príčin

Rok	Ekon. príčiny	Dobrovoľná nezamestnanosť	Ukončenie pracovnej zmluvy	Ukončenie vysokej školy	Sezónna nezamestnanosť	Údržba domácnosti	Zdravotný stav	Ukončenie vojenskej služby	Iné príčiny
2010	33	27,2	10	15,5	6,3	2,4	0,9	1,3	3,4
2011	27,7	30,1	9,2	18,1	6,9	2,5	0,9	1,2	3,4
2012	23,5	34	8,4	16,9	8,8	2,5	1,5	1,4	3
2013	21,9	34,6	8,1	16,8	8,4	3,8	1,2	1	4,2
2014	22,3	31,8	7,8	16,7	9,3	4,6	1,4	0,3	5,8
2015	27,8	28,9	7,5	16,4	9,9	3,7	0,9	0,3	4,6
2016	22,4	33	9,4	15,6	9,7	3,2	1,8	0,7	4,2
2017	23,2	34,5	8,2	12,2	10,1	4,9	2	0,7	4,2
2018	20,7	38	9,5	9,8	9,4	4,7	1,1	0,9	5,9
2019	21,5	39,6	8,9	9,4	9,6	3,3	3,4	0,8	3,5

Zdroj: Národná služba štatistiky Ukrajiny (2020), vlastné spracovanie

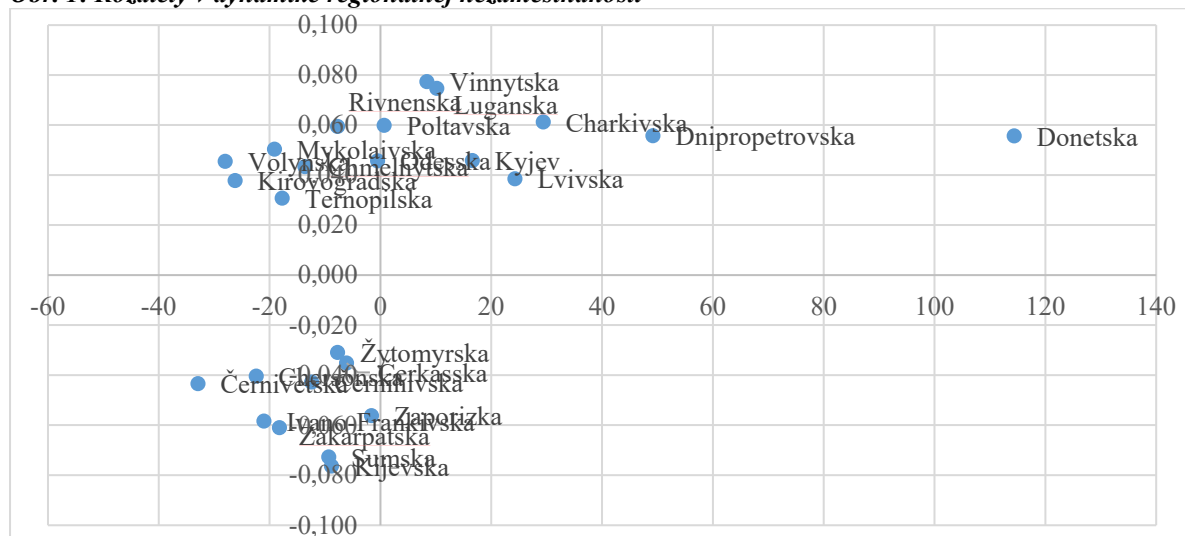
Tab. 3: Percentuálne vyjadrenie nezamestnaných podľa dĺžky trvania

Rok	do 1 mesiaca	1-3 mesiace	3-6 mesiacov	6-9 mesiacov	9-12 mesiacov	viac ako rok	priemerná dĺžka hľadania práce
2010	9,8	24,1	21,6	11	9,4	24,1	7
2011	11,8	27,7	23,2	10,4	6,6	20,3	6
2012	11,9	25,9	22,4	10,6	7,1	22,1	6
2013	11	26,9	23,8	10,4	6,4	21,5	6
2014	13,4	31,7	25,1	10,2	6,8	12,8	5
2015	10,5	23,3	23,9	11	7,3	24	7
2016	10,5	26,2	21,6	10	6,4	25,3	7
2017	12	26,1	19,3	9,5	6,4	26,7	7
2018	11,7	28,8	22,8	9	6,1	21,6	6
2019	17,4	22,2	28,9	11,2	7,2	13,1	5

Zdroj: Národná služba štatistiky Ukrajiny (2020), vlastné spracovanie

3.2 Regionálne disparity vo vzťahu k vývoju nezamestnanosti

Obr. 1: Rozdiely v dynamike regionálnej nezamestnanosti

Zdroj: vlastné spracovanie

Na obrázku č. 1 sú zobrazené rozdiely vo vývoji nezamestnanosti v regiónoch Ukrajiny v rokoch 2010-2019. Vidíme, že v Černivetskej oblasti bola registrovaná najnižšia nezamestnanosť počas sledovaného obdobia, a v Donetskej oblasti najvyššia. Poltavská, Odesská a Zaporizká oblasť vykazovali úroveň absolútnej nezamestnanosti najviac približujúci sa k priemeru. Regióny, kde sa v období 9 rokov nezamestnanosť vyvíjala najpriaznivejšie, sú Kyjevska a Sumská oblasť. Takéto postavenie týchto regiónov predurčuje vysoká úroveň vývoja ich priemyselných komplexov. Najrýchlejší vývoj nezamestnanosti počas sledovaného obdobia bol zaznamenaný v Vinnytskej a Luganskej oblastiach. Vo Vinnytskej oblasti je to hlavne kvôli nárastu skrytej nezamestnanosti, v Luganskej oblasti to bolo pre zložité politické podmienky, vzniknuté kvôli výskytu ozbrojených konfliktov a protiteroristickej operácie. Dôležité je zaznamenať, že vzdialenosť medzi bodmi v pravom hornom kvadrante je omnoho väčšia v porovnaní s inými časťami grafu. To nám hovorí, že disparity medzi zaostávajúcimi regiónmi sú omnoho väčšie, ako rozdiely medzi dobiehajúcimi a prosperujúcimi. Priemerná dynamika vývoja nezamestnanosti v regiónoch je na úrovni charakterizujúcej mierny nárast nezamestnanosti až na posledné 2 roky. Nárast štrukturálnej nezamestnanosti bol spôsobený dopytom po nízko kvalifikovanej pracovnej sile s nízkou cenou práce a zlými pracovnými podmienkami. Avšak bol zaznamenaný pokles kúpyschopného dopytu po priemyselnej výrobe, ktorý vplýva na pokles objemu výroby, čo vedie k zníženiu dopytu po pracovnej sile a vlečie za sebou masové prepúšťania, čo súčasne spôsobuje nárast cyklickej nezamestnanosti.

3.3 Shift-Share analýza vybraných regiónov

Pre lepšie pochopenie porovnávaných regiónov je dobré uviesť ich stručnú charakteristiku a hospodársku štruktúru a vzájomné rozmiestnenie, ktoré je znázornené na obrázku č. 2. Významnú rolu vo Vinnytskej ekonomike zohráva poľnohospodárstvo, kde sú zastúpené všetky odvetvia poľnohospodárskej výroby, ktoré Ukrajina ponúka. Priemysel vo Vinnytskej oblasti má menšiu dôležitosť. V Odeskej oblasti naopak, rozhodujúcu úlohu v štruktúre regionálnej ekonomiky zohráva priemysel, a to chemický, ľahký, hutnícky a stavebný. Tento región disponuje aj rozvinutou sférou najmä morskej dopravy. Vzhľadom k prístupu k moru a priaznivej klíme, Odeská oblasť má rozvinutú sféru cestovného ruchu. Kyjevska oblasť sa nevyznačuje konkrétnym a jednoznačne preferovaným odvetvím ekonomiky, aj keď pomerne zastúpený je sektor poľnohospodárstva. V danom regióne sú veľmi rozvinuté priemyselné zóny, ktoré sú spojené s vedecko-technickým pokrokom, najmä chemického a strojárenského zamerania. Kvôli Kyjevu, ktorý je hlavným mestom a národným kultúrnym strediskom je v regióne rozvinuté aj odvetvie turizmu.

Obr. 2: Geografické rozmiestnenie vybraných regiónov

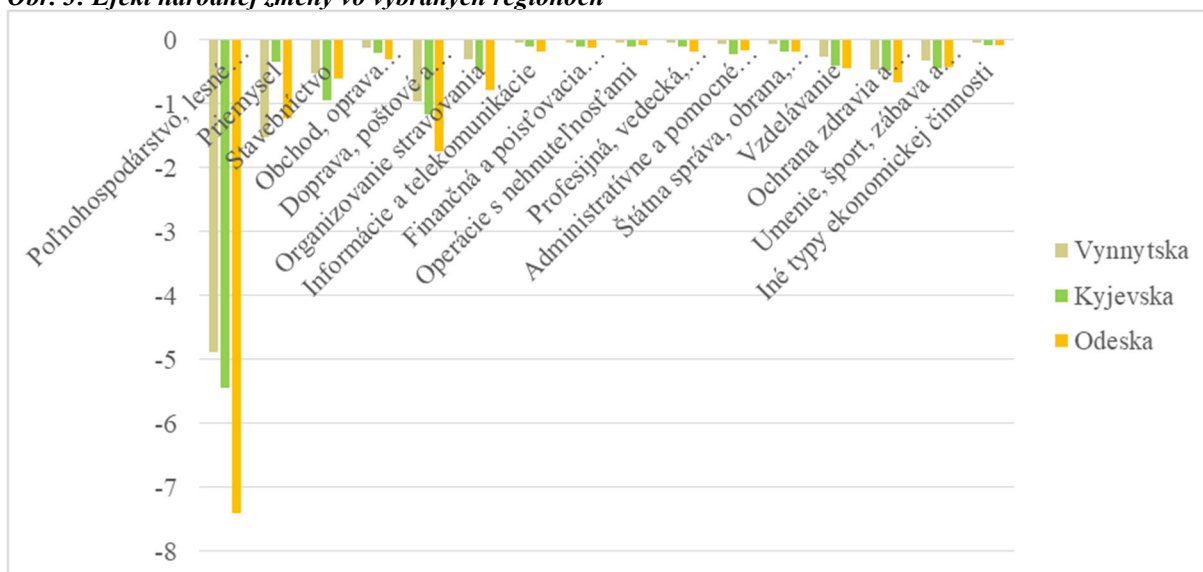

Zdroj: vlastné spracovanie

Pre bližšie skúmanie vplyvov nezamestnanosti na vybrané regióny bola použitá metóda shift-share analýzy. Obrázok č. 3 znázorňuje vplyv národného efektu na vybrané regióny, ktorého výsledky boli dosiahnuté výpočtom a analýzou vplyvu zmeny zamestnanosti na národnej úrovni na zmenu regionálnej zamestnanosti. Pokles zamestnanosti sa z roku 2016 na rok 2017 v najväčšej miere prejavil v troch porovnávaných regiónoch v sektore poľnohospodárstva, rybného hospodárstva a lesného hospodárstva, ktoré sú najcitlivejšími sektormi odvetvovej štruktúry národného hospodárstva. Najvyšší index je zaznamenaný v Odeskej oblasti, ktorý predstavoval hodnotu -7,41, a najnižší vo Vinnytskej oblasti s hodnotou -4,88. V Kyjivskej oblasti je na úrovni -5,54. Národná zmena v zamestnanosti sa v Kyjivskej oblasti najmenšou mierou prejavila v sektore finančných a poisťovacích činností

a v oblasti operací s nehnuteľnosťami, a to na úrovni -0,01. Najmenší dosah národnej zmeny vo Vinnytskej oblasti bol zaznamenaný v informačnom a telekomunikačnom sektore ako aj v sektore finančných a poisťovacích činností, a to vo výške indexu 0,04. Najmenší dopad zmeny zamestnanosti na národnej úrovni bol zaevidovaný v Odeskej oblasti v sektore administratívnych a pomocných služieb.

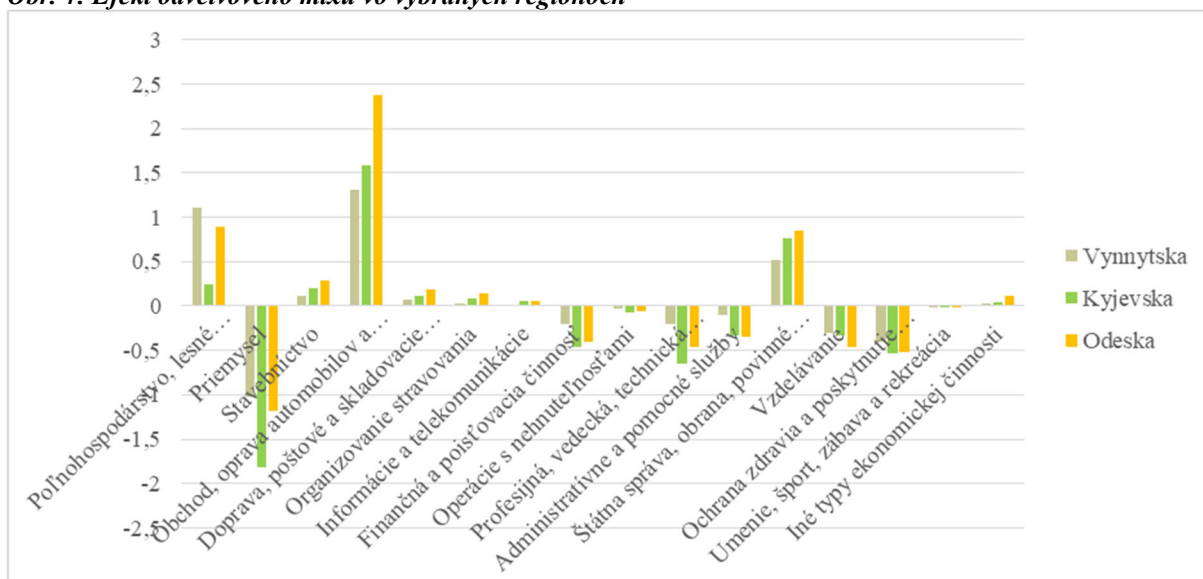
Obr. 3: Efekt národnej zmeny vo vybraných regiónoch

Zdroj: vlastné spracovanie

Ďalšie výsledky shift-share analýzy boli zamerané na porovnanie vplyvu efektu odvetvového mixu, podľa ktorého najväčší nárast zamestnanosti z roku 2016 na rok 2017 bol zaznamenaný v odvetví obchodu, opráv automobilov a motocyklov. Z obrázku č. 4 je zrejmé, že maximálny nárast zamestnanosti v tomto odvetví je v Odeskej oblasti vo výške indexu 2,38. Druhý najväčší index bol zaznamenaný v Kyjevskej oblasti na úrovni 1,59, vo Vinnytskej oblasti nárast zamestnanosti v danom odvetví bol najmenší v porovnaní s vybranými regiónmi a prejavil sa vo výške indexu 1,31. Maximálna negatívna zmena sa objavila v sledovanom období v priemyselnom sektore. Najväčší pokles zamestnanosti v priemysle bol zaznamenaný v Kyjevskej oblasti, a to na úrovni -1,82. Efekt odvetvového mixu v Odeskej oblasti negatívne ovplyvnil priemysel vo výške -1,19. Vo Vinnytskej oblasti bol tento index v priemysle najnižší v porovnaní so sledovanými regiónmi a meral -1,02.

Obr. 4: Efekt odvetvového mixu vo vybraných regiónoch

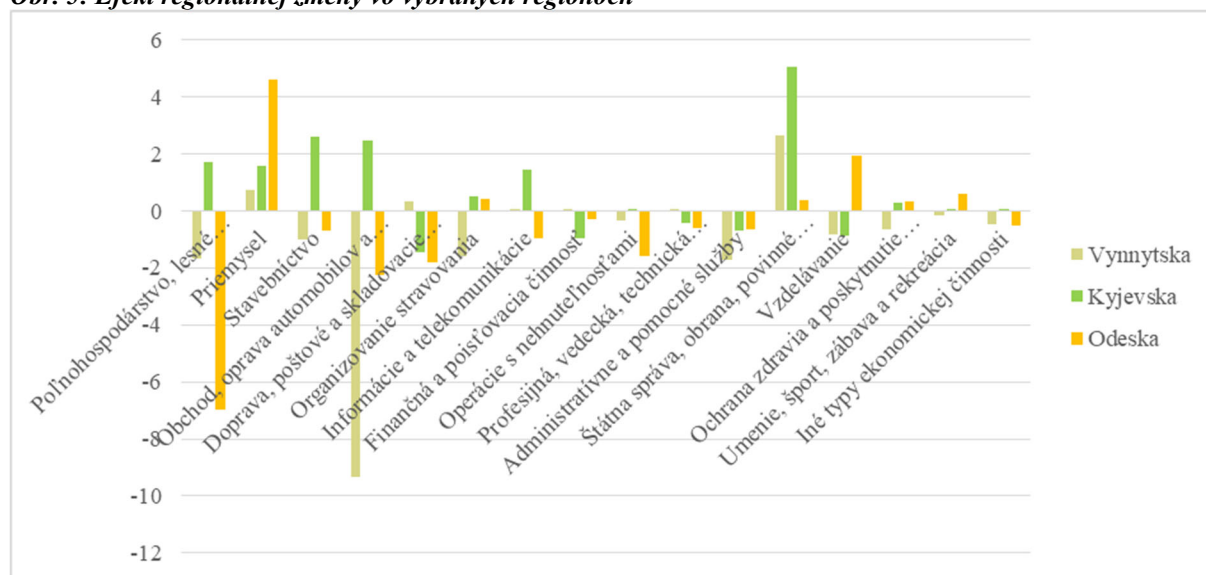

Zdroj: vlastné spracovanie

Posledná analýza bola cielená na porovnanie vplyvu konkurenčných výhod a nevýhod vybraných regiónov. Obrázok č. 5 ukazuje, že najväčší vplyv efektu regionálnej zmeny bol vo Vinnytskej a Kyjevskej oblasti v sektore

štátnej správy, obrany a sociálneho poistenia. Vo Vinnytskej oblasti tento ukazovateľ meral 2,65 a v Kyjevskej oblasti bol zaevidovaný vo výške 5,04, čo je skoro trikrát viac, ako druhý najväčší index regionálnej zmeny v Kyjevskej oblasti. V Odeskej oblasti najväčšiu konkurenčnú výhodu má priemyselný sektor. Síce efekt regionálnej zmeny bol v tomto odvetví najvyšší a to na úrovni 4,6, nepresiahol výšku daného ukazovateľa vo vedúcom sektore hospodárstva Kyjevskej oblasti. Maximálne negatívny vplyv v Kyjevskej oblasti mala konkurenčná nevýhoda v oblasti dopravy, poštových a skladovacích služieb, a to vo výške indexu -1,43. Táto hodnota je najnižšia v porovnaní s vplyvmi konkurenčných nevýhod vo vybraných regiónoch. Vo Vinnytskej oblasti najväčší pokles zamestnanosti spôsobila konkurenčná nevýhoda regiónu v odvetví administratívnych a pomocných služieb a to vo výške -1,74. Najväčší vplyv na regionálnu zamestnanosť v Odeskej oblasti mal efekt regionálnej zmeny v odvetví poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a rybného hospodárstva, a to vo výške -6,96, ktorý je najväčším indexom medzi všetkými porovnávanými regióňmi.

Obr. 5: Efekt regionálnej zmeny vo vybraných regiónoch

Zdroj: vlastné spracovanie

Nezamestnanosť má viacero premenných, podľa ktorých sa určujú rôzne opatrenia na jej čiastočnú elimináciu. Regulovanie nezamestnanosti musí byť v súlade s trhovými zákonitostami a makroekonomickými cieľmi štátu. Na základe uskutočneného výskumu a hlbšieho skúmania zistených zákonitostí je možné stanoviť nasledovné návrhy. Základným predpokladom je zvyšovanie kvality vzdelávania pre zhodnocovanie ľudského potenciálu. S tým súvisí prehĺbovanie prepojenosti trhu práce so sektorom vzdelávania a jeho pružná reakcia na trhové zmeny, čo prispieva k prevencii nárastu štrukturálnej nezamestnanosti na národnej úrovni. Sústrediť sa treba aj na legislatívne zmeny pre zníženie skrytej nezamestnanosti, ktorých cieľom má byť sprísnenie pracovných vzťahov medzi zamestnancom a zamestnávateľom a eliminovanie zneužívania pracovnej sily. Ďalšou možnosťou je uplatňovanie anticyklickej politiky pre znižovanie dopadov politickej krízy, stimulovanie výroby a nasledovné zníženie cyklickej nezamestnanosti. Takisto je potrebná podpora rekvalifikačných kurzov pre znižovanie dlhodobej nezamestnanosti, zvyšovanie ľudského potenciálu a prevenciu destabilizácie na trhu práce, pričom pre odstránenie dôsledkov štrukturálnej nezamestnanosti musí byť realizovaná v regiónoch so špecializáciou na upadajúce odvetvie so zreteľom na jeho konkurenčné výhody a existujúci podnikateľský potenciál. Na zmierňovanie sezónnej nezamestnanosti je možné vytváranie dočasných pracovných miest v príbuzných odvetviach. Táto miera musí byť použitá najmä v regiónoch so špecializáciou na primárny sektor hospodárstva. Sústrediť sa treba aj na podporu sociálneho podnikania. Sociálne podnikanie má veľký prínos pre rozbehnutie ekonomiky a zvýšenie zamestnanosti. Zároveň svojou pôsobnosťou podporuje začlenenie jednotlivca do spoločnosti a je preventívnou mierou na zníženie sociálnej exklúzie. Podnet pre rozvoj sociálneho podnikania musí smerovať z národnej úrovne jeho legislatívnym zabezpečením, a samotný proces sa musí uskutočňovať vzhľadom na charakter zraniteľných skupín dominujúcich v regióne. Na to nadväzuje aj podpora na národnej úrovni smerujúca pre malé a stredné podniky, ktoré vytvárajú 80% pracovných miest. Regionálna zamestnanosť by mala byť podporovaná vzhľadom k špecializácii regiónu, čo znamená zohľadnenie jeho konkurenčných výhod a nevýhod. Nutnosť podpory rovnomerného rozloženia intenzity zamestnanosti v regiónoch je vyjadrená zistením veľkých rozdielov medzi zaostávajúcimi regióňmi, ktoré dlhodobo znižujú kvalitu regionálneho ľudského kapitálu, a tým brzdia rozvojový potenciál danej úrovne a následne aj celého štátu. Nezamestnanosť je zložitým javom, ktorý vyžaduje systematický prístup. Pri súčasnom pôsobení verejného a súkromného sektora na miestnej, regionálnej a národnej úrovni vzniká synergický efekt, ktorý prispieva k zmieňovaniu vytýčeného problému.

4. Závěr

Nezamestnanost' je podstatným javom, ktorý ovplyvňuje jednak blahobyť každého jednotlivca, a zároveň aj národnú prosperitu. Tento problém podstatne brzdí ekonomiku, a práve preto si vyžaduje detailnú analýzu a nadväzujúce opatrenia na jej zmierňovanie a trvalé znižovanie. Síce sa štáty snažia dosiahnuť prirodzenú mieru nezamestnanosti, nikdy sa ju však nedarí úplne eliminovať. Na nezamestnanosť na Ukrajine majú dopady aj svetové politické a ekonomické záležitosti, akými boli vypuknuté ukrajinské krízy a nárast cyklickej nezamestnanosti. Po analyzovaní aktuálneho stavu nezamestnanosti na Ukrajine je dôležité posúdiť ohrozenia vo forme súčasného nárastu nezamestnanosti a poklesu EAO, čo svedčí o potenciálnom poklese výkonnosti ekonomiky. Prevažujúcou formou nezamestnanosti z časového hľadiska je dlhodobá nezamestnanosť, ktorá fluktuuje počas sledovaného obdobia. Dôležitým bolo zistenie, že počas krízy sa zvyšuje počet skupiny krátkodobo nezamestnaných, a po stabilizácii ekonomiky zase získava dominantné postavenie dlhodobá nezamestnanosť. Na základe bodového grafu je zrejmé, že na Ukrajine nie sú regióny s nadpriemernou východiskovou situáciou a podpriemernou dynamikou rastu nezamestnanosti. Vo väčšej časti regiónov má dynamika vývoja zamestnanosti kladné hodnoty, čo hovorí o prehlbovaní tohto javu. Taktiež sa objavil trend intenzívnejšieho prehlbovania disparít medzi zaostávajúcimi regiónmi.

Pomocou shift-share analýzy boli identifikované trendy vývoja regionálnej zamestnanosti vo vzťahu k umiestneniu regiónov. Prosperitu a dôležitosť Kijevskej oblasti potvrdzuje maximálny nárast zamestnanosti kvôli jej konkurenčným výhodám v porovnaní s inými sledovanými regiónmi. Vinnytská oblasť vyšla ako menej prosperujúca, aj keď je podľa geografického umiestnenia susediacim regiónom. Menej prosperujúca je aj vzdialenejšia Odeská oblasť, ktorá ale vykazovala veľký pokles zamestnanosti v súvislosti s konkurenčnými nevýhodami a veľkým vplyvom zo strany poklesu národnej zamestnanosti. To potvrdzuje absenciu súvislosti medzi rozmiestnením regiónov a situáciou na ukrajinskom trhu práce, zároveň aj závislosť úrovne nezamestnanosti od iných vnútorných záležitostí, najmä od výrobnjej štruktúry regiónu a endogénnych faktorov ovplyvňujúcich jeho konkurencieschopnosť. Spolupráca súkromného a verejného sektora a simultánne pôsobenie národnej, regionálnej a lokálnej úrovne môžu mať najväčší pozitívny efekt na minimalizáciu nezamestnanosti. Je zrejmé, že nezamestnanosť má viacero aspektov, ktoré je potrebné zohľadniť, preto je odporúčaný systematicky prístup pri hľadaní možností, ako tomu predísť, respektíve ich zmierňovať. Riešenie tohto problému nie je jednoduché, ale je nevyhnutné pre rozvoj spoločnosti a každého jej prvku.

Literatúra

- [1] ČAPKOVÁ, S., (2011). *Regionálny rozvoj a inovácie: Regional development and innovation*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN 978-80-557-0130-1.
- [2] DUDÁŠ, T., GREŠŠ, M., KRÁTKA, J., HARAKALOVÁ E., JANČÍKOVÁ, E., RANETA L., KUNYCHKA, M., (2017). *Svetová ekonomika*. Bratislava: Ekonóm. ISBN 978-80-225-4352-1.
- [3] GRIŠŇOVA O. A., (2011). *Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник*. 5. aktualiz. vyd. Kijev: Знання, 2011. 390 s. ISBN 978-966-346-917-1.
- [4] HORNYÁK GREGÁNOVÁ, R., PIETRIKOVÁ, M., (2017). Zmeny vo vývoji regionálnej nezamestnanosti a v priamych zahraničných investíciách v podmienkach SR. In *XX. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 147-154. ISBN 978-80-210-8587-9. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-8587-2017-18.
- [5] CHORNA, L. O., (2012). Концепція регіональної політики зайнятості населення. In *Ефективна економіка*, vol. 1, no. 6, pp. 1-4. UDC: 351.522.4:330.131.7(477).
- [6] JUREČKA, V., (2017). *Makroekonomie*. 3. aktualiz. a rozšir. vyd. Praha: Grada. 368 s. ISBN 978-80-271-0251-8.
- [7] KAČAN, E. P., (2006). *Економіка праці та соціально-трудові відносини: навчально-методичний посібник*. 1. vyd. Ternopil: ТДГУ. 373 s. ISBN 978-966-346-906-5.
- [8] LEVICKÝ, M., URBANÍKOVÁ, M., HUDÁKOVÁ, J., MAROŠ, M., ŠTUBŇOVÁ, M., (2019). Konvergenčné tendencie v podmienkach regiónov SR. In *XXII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 20-27. ISBN 978-80-210-9268-6. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-9268-2019-2.
- [9] LUKIANENKO, I., OLISKEVICH M., (2017). Evidence of asymmetries and nonlinearity of unemployment and labour force participation rate in Ukraine. In *Prague Economic Paper* [online], vol. 26, no. 5, pp. 578-601 [cit. 2021-03-18]. ISSN 2336-730X. DOI: 10.18267/j.pep.633.
- [10] LUKÁČIK, J., (2013). *Hospodárska politika: teória a prax*. 1. vyd. Bratislava: Sprint dva. 315 s. ISBN 978-80-89393-86-2.
- [11] Národná služba štatistiky Ukrajiny. 2020. *Державна служба статистики України* [online databáza]. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

- [12] PAVLÍK, M., (2016). *Podpora lokální ekonomiky: využití skrytých potenciálů v regionech*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-390-7.
- [13] PERNICA, M., ŠEFČÍK, V., (2012). *Makroekonomická gramotnost: jak pochopit hospodářskou politiku státu*. 1. vyd. Praha: Ekopress. 166 s. ISBN 978-80-86929-82-8.
- [14] POLUJATKOVA, O. V., (2016). Проблеми безробіття в Україні. In *Економіка і суспільство*. vol. 1, no. 2, pp. 31-35. UDC 331.5:31.
- [15] RIEVAJOVÁ, E., PONGRÁCZ, E., KLIMKO, R. (2016). *Trh práce a politika zaměstnanosti*. 2. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM. 262 s. ISBN 978-80-225-4356-9.
- [16] STEJSKAL, J., KOVÁRNÍK, J., (2009). *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-588-2
- [17] TIRUNEH, M. W., (2011). *Determinanty ekonomického rastu a konkurencieschopnosti: výzvy a príležitosti*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied. ISBN 978-80-7144-187-8.

Príspevok bol podporený grantom GA SPU „Využívanie majetku miestnych samospráv v Nitrianskom kraji na podnikanie“.